

“O‘ZBEK FOLKLORI VA SHEVALARI TADQIQOTLARI: AMALIYOT, METODOLOGIYA, YANGICHA YONDASHUV”

mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy
konferensiya materiallari

2026-yil 23-may

*(Professor Samixon Ashirboyev tavalludining
80 yilligi munosabati bilan tashkil etilgan)*

“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*” mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari
/ Mas’ul muharrir: Sh.Sirojiddinov. – Toshkent, 2026. bet.

Mas’ul muharrir:
Shuhrat Sirojiddinov
filologiya fanlari doktori, akademik

Tahrir hay’ati:

Normurodova N.Z. filologiya fanlari doktori, professor;
Jabborov N.A. filologiya fanlari doktori, professor;
Ashirboyev S. filologiya fanlari doktori, professor;
Tilavov A.X. filologiya fanlari nomzodi, dotsent;
Xidraliyeva Z.R. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Aliqulova H.Q. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), katta o‘qituvchi;
Turdialiyev A.X. filol. fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;
Alimardanov E.I. filol.fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), kattao‘qituvchi;
Qodirov U.A., katta o‘qituvchi.

Ushbu to‘plamda Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat O‘zbek tili va adabiyoti universitetida 2026-yil 23-mayda o‘tkazilgan **“O‘zbek folklori va shevalari tadqiqotlari: *amaliyot, metodologiya, yangicha yondashuv*”** mavzusidagi xalqaro ilmiy-nazariy konferensiya materiallari hamda filologiya fanlari doktori, professor Samixon Ashirboyevning tabarruk yoshi munosabati bilan yo‘llangan tabriklar o‘rin olgan.

To‘plam materiallaridan filolog mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistratura va bakalavriat talabalari, shuningdek, keng o‘quvchilar ommasi foydalanishlari mumkin. Maqolalar sifati, mazmuni va haqiqiyliги uchun muallifning o‘zi javobgar hisoblanadi.

7	Nasiba SIDIKOVA, Sevinch G‘AFFOROVA, “Malika ayyor” dostoni variantlarida hasanxon obrazi tahlili	400
8	Nargiza UMURZAQOVA, Tohir Malikning “Odamiylik mulki” asarida Imom G‘azzoliy hikmatlarining o‘rni	405
9	Nurjahon RAHMONBERDIYEVA, Muhammad Alining “Avliyoning bashorati” dostonida tarix haqiqati va badiiyati	408
10	Mohinabonu RAHMATOVA, Nurota dostonchilik maktabining shakllanishi va rivojlanishi	412
11	Sanobar TURSUNOVA, Murod Mansurning “Judolik diyori” romanida diniy motivlar	414
12	Lobar AVAZOVA, Komiljon Imomov- o‘zbek xalq ertaklari tadqiqotchisi	417
13	Ozoda RAJABBOYEVA, “Xuastuanift” asarida qadimgi mifologik dunyoqarashning aks ettirilishi	421

5-SHO‘BA. FOLKLOR VA ADABIY ALOQALAR

1.	Matluba JABBOROVA, O‘zbek folkloridagi ayollar obrazining mumtoz adabiyotdagi transformatsiyasi	425
2.	G‘ayratbek XOLBUTAYEV, Komik folklor janrlari tizimi: genezis, poetika va semantik transformatsiya	428
3.	Abdukamol ABDUJALILOV, Sehrli ertaklarda motiv va obraz munosabati	433
4.	Ma‘mura RAMATOVA, Shimoliy Xorazmdagi ayrim tarixiy godonimlarini qiyosiy tahlil qilish	437
5.	Gulruh RAVSHANOVA, Muhammad Yusufning “Qora quyosh” dostonida poetik psixologizm	441
6.	Feruza TURDIMOVA, Muzayyana Alaviya adabiy merosida xalq og‘zaki ijodi va badiiyat uyg‘unligi	445
7.	Saodat JO‘RAYEVA, Bolalar folklori janrlarining badiiy va tarbiyaviy xususiyatlari	448
8.	Aziza SAYDULLAYEVA, O‘zbek-turk xalq sehrli ertaklarida soch obrazining mifopoetik talqini	451
9.	Huriniso XAYRULLAYEVA, “Qisasi Rabg‘uziy”da mavjud she‘riy parchalar badiiyatida folklor elementlarining ifodalanishi	454
10.	Sadoqat KAMOLOVA, “Masxara” obrazining badiiy-tarixiy funksiyasi (xalq og‘zaki ijodidan to bugungi kungacha bo‘lgan davr miqyosida)	456
11.	Shohzoda TURSUNBOYEVA, Mifologik va fantastik tafakkurda “barhayotlik” muammosining namoyon bo‘lishi	459
12.	Dilafruz MAHKAMOVA, “Bilga xoqon” romanida tarixiy xotira va turkiy qahramon xarakteri	463
13.	Nilufar DEHQONOVA, “Devonu lug‘otit-turk”dagi mifologik obrazlar va ularning folkloriy transformatsiyasi	468

KOMIK FOLKLOR JANRLARI TIZIMI: GENEZIS, POETIKA VA SEMANTIK TRANSFORMATSIYA

COMIC FOLKLORE GENRES SYSTEM: GENESIS, POETICS AND SEMANTIC TRANSFORMATION

G'ayratbek XOLBUTAYEV,
KUAF dotsenti, fil.f.f.d. (PhD)

10.52773/tsuull.conf.2026.23.05/PDKA5784

Annotation. *This article explores the theoretical and practical foundations of comic genres in Uzbek folklore based on linguistic play and improvisation. The study provides a scientific analysis of the etymological roots of oral art and its role in the formation of folk theater and dramatic performances. Furthermore, the gender characteristics of the genre, specifically the artistic and aesthetic nature of wordplay in female performances and the issue of subtext, are highlighted through the lens of international cultural heritage.*

Key words: *comic, quick-wittedness, genesis, subtext, folk theater, improvisation, gender characteristics, oral drama.*

1960-yillarda o'zbek folklorshunosligida o'zbek folklorida askiya janrining spesifikasini tadqiq etishga bag'ishlangan birinchi tadqiqot ishlaridan biri R.Muxammadevning nomzodik dissertatsiyasi komik janrlardan biri askiyaning turlari, ularning o'ziga xosliklarini nazariy jihatdan asoslashga qaratilgan edi. Olim askiyaga bag'ishlangan tadqiqotida xalq milliy urf-odatlarini, an'analari va qadriyatlarining xalq tarixida tutgan o'rni borasida o'rinli mulohazalarni bildiradi.

Askiya so'zining lug'aviy ma'nosi borasidagi mulohazalarini o'rganar ekan, hatto xalq askiyachilari ham askiya so'zi qanday ma'no anglatishi borasida tushunchaga ega emasligini qayd etib o'tadi va qadimiy qo'lyozmalar, lug'atlar (Muhammadg'iyosiddin ibn Jaloliddin tomonidan tuzilgan "G'iyosul lug'at") asosida askiyaning "zakiy" so'zidan olinganligi va *zakiyo-askiya* so'zlari o'tkir zehnilik, tez tushina olishlik, ziyraklik, nozik fahmlilik kabi ma'nolarni anglatishi, uning talaffuz va yozuvda qay tariqa askiya shaklini olganligi borasidagi dastlabki filologik xulosalarni olg'a surar ekan, askiyaning so'z san'ati namunasi ekanligiga urg'u beradi.

R.Muhammadiyev dissertatsiya ishida askiyaning "So'zsiz askiya", "Bir kishilik askiya" kabi turlari haqida ham ma'lumot beradi. Tadqiqotchining yozishicha, so'zsiz askiyada askiyachining laqabi va uning xarakteridagi alomatlari harakatlar bilan ifodalanib, atrofdagilarning kulgisini qo'zg'aydi. Masalan, g'ilay laqabli askiyachi so'rada choy ichib o'tirganida, hazilkash do'sti burun laqabli kishining kelayotganini ko'rib, so'rining buchagiga borib o'tirib oladi. Do'stining hazilini tushungan burun laqabli kishi so'rining burchagiga yaqinlashib cho'rtda qoqilib ketganday dabdiraydi va yig'ilganlarning kulgisini qo'zg'aydi [9]. Ko'rinadiki, askiyaning tabiatida uning nafaqat verbal jihatdan, balki, harakat uyg'unligida ham kulgi qo'zg'ash xususiyati mavjud. Bu esa, og'zaki dramalarning maydonga kelishida muhim omil bo'lib xizmat qilgan. Askiyachilarning omma oldida so'z va harakat uyg'unligidagi qiziqchiligi davrlar o'tishi bilan taraqqiy topib, og'zaki xalq teatrining maydonga kelishiga zamin hozirlagan.

Sa'atshunos M.Raxmonovning yozishicha, Turkistonda qiziqchilik juda qadim zamonlardan shakllangan bo'lib, hatto islom dinining kirib kelishi va diniy mafkura hukmron bo'lgan paytlarda ham xalq qiziqchilari tomonidan turli tomoshalar, so'z o'yinlari davom etgan. Qiziqchi va masxarabozlarning keyinchalik teatr truppalari tuzganligi ma'lum [11]. Askiyaning mimikaga asoslangan "so'zsiz askiya" shakli, shuningdek, "Bir kishilik askiya" ko'rinishlarining xalq teatrining shakllanishiga ta'siri ko'proq bo'lganligini anglashimiz unchalik qiyin emas.

Bir kishilik askiya ijrochisi bo'lgan shaxs o'ta so'zga chechan, hammaga laqab taqaoladigan, davradagilarning savollariga topog'onlik bilan javob qaytara oladigan zakiiy kishi bo'ladi. Bunday shaxslar keyinchalik yakka ijrodagi qiziqchilarning shakllanishiga asos bo'lgan. Hozirgi davrda Hojiboy Tojiboyev, Avaz Oxun kabi yakka qiziqchilarning omma oldida chiqishlari ayni bir kishilik askiya turining ijrochiligidan o'sib chiqqan san'at turidir. Demak, qiziqchilik san'ati aslida askiya san'ati bag'rida maydonga kelgan va bir kishilik askiya turidan o'sib chiqqan hodisadir.

"O'zbek dramaturgiyasi tarixi" asari mualliflarining yozishicha, "XX asr boshlarigacha o'zbek xalq dramaturgiyasi asrlar qa'riga kirib boruvchi uzoq o'tmishda og'zaki pesalar shaklida hukm surdi. Madaniyatimiz tarixi bilan rivojlanib kelgan bu san'at turi sinkritik aralash mohiyatga molik xalq teatri bilan bir butunlikda, ayniqsa, qiziqchilik va qo'g'irchoq teatrlari hamda turli ommaviy sayl-tomoshalar bag'rida yashadi" [6]. Mualliflar tomonidan qayd etilgan sinkretik aralash mohiyatga ega xalq teatrining dastlabki ko'rinishlari deganda askiyachilarning guruh bo'lib sahnaviy tomosholarda, sayllarda o'z repertuarlari bilan chiqishlari nazarda tutilgan. Xalq teatridagi aktyor – bir kishi bo'lishi, uning o'ta hozirjavobligi, zukkoligi, muayyan hikoyani obrazli, qiziqarli qilib yuqori badiiy bo'yoqdorlikda ifodalay olishi kabi belgilarning yakka qiziqchi yoki bir kishilik askiya ijrochisining mahorat belgilariga mos kelishi ham fikrimizni dalillaydi.

R.Muhammadiyev askiyaning she'riy usuli borasida ham batafsil to'xtalib o'tadi. Askiyaning bu turi odatda hamma tanish bo'lgan she'r yoki qo'shiqning misrasini olib askiyachilar tomonidan vazn va qofiya qonuniyatlarini saqlagan holda davom ettirish, unga ijodiy mantiqiy kulgili bardavomlik bag'ishlashdan iboratdir. Askiyaning she'riy usuli hozirda Farg'ona vodiysi askiyachilari repertuarida ham uchrab turadi. Shuningdek, taniqli qiziqchi Zokir Ochilidiyev repertuarida kuzatiladi.

O'zbek teatr san'ati tarixini yirik tadqiqotchisi M.Qodirov o'tkan asrning 70-yillarida xalq teatrining tarkibiy qismi sifatida askiya san'ati borasida ham tadqiqotlar olib borgan. San'atshunos olim: "Xalqning badiiy so'z san'ati bo'lgan askiya ham o'zining bir qator sifatleri bilan masxaraboz va qiziqchilar teatriga yaqin turadi, biroq uning turi emas. Askiya o'zining qanday xususiyatlari bilan masxarabozlik va qiziqchilikka yaqin turadi? Birinchidan, o'zining savol javobi bilan, ikkinchidan, askiyachining o'z javobida raqibining fe'li, sarguzashti, qiyofasini intonatsiyalar va ayrim mimik harakatlar orqali gavalantirishga intilishi bilan. Farg'onada har qanday masxaraboz va qiziq askiya san'atidan xabardor bo'lgan. Askiya ularni chiniqtirgan, so'z xazinasini boyitgan. Zotan askiya – so'z va kulgi san'ati. So'z va kulgi masxaraboz va qiziqchilar faoliyatida ham muhim o'rinni egallaydi", – deb yozadi [7].

O'tkan asrning ikkinchi yarmidan boshlab kichik-kichik ilmiy tadqiqotlarni kulgi va hazil bilan bog'liqlikda olib tadqiqotlar borgan falsafa fanlari nomzodi A.N.Luk zukkolik va hazil bilan bog'liq folklor janrlarini turli aspektlarda o'rganishga keng e'tibor qaratdi. Xususan, Aleksandr Lukning [8] kulgi va hazilning falsafiy-psixologik jihatlarini yoritishga qaratilgan ilmiy kuzatishlari G'arbda ancha shov-shuvlarga sabab bo'ldi. Olimning avlodlari tomonidan uning e'lon qilinmagan qo'lyozmalari, chop etilmagan maqolalari 2017-yilga kelib axbor ommasi e'tiboriga havola qilindi. A.Luk san'atning turli sohalarida yumor va zukkolikning o'rni borasida kuzatishlar olib borgan. Folklordagi yumor shaxsning xarakterini belgilashi va tinglovchilarning ruhiyatiga ijobiy ta'siri borasida asoslangan ilmiy xulosalarini qo'lga kiritadi [8].

Rus xalqida ham yumor zukkolik va hozirjavoblik bilan uyg'un holda uchraydi. M.Churmayevaning fikricha, zukkolik dastlab hozirjavoblik ko'rinishida maydonga kelib jamiyat

taraqqiyotining ilk davrlaridan to XVIII asrgacha xalq orasida keng tarqalgan va xalq og‘zaki ijodida o‘ziga xos ko‘rinishda namoyon bo‘lgan [12]. Zukkolik, hozirjavoblik hazilning ajralmas tarkibiy qismidir. O‘zbek folkloridagi askiya, latifa va lof kabi komik janrlarda ham zukkolik va hozirjavoblik ijrochining mahoratini belgilab beruvchi muhim omillardan hisoblanadi.

J.Mereditning fikricha, arab Sharqi xalqlarining eng noyob mo‘jizalaridan biri hazil bo‘lib, xalq o‘z orzu istaklari va niyatlarini Xo‘ja Nasdiriddin obrazi orqali ifodalaydi [1]. Musulmon xalqlarida kulgi qo‘zg‘ashda Xo‘ja Nasriddinning zukkoligi, donoligi va hozirjavobligi uning xatti-harakatlari, nutqi vositasida ifodalanadi. Latifalarda bosh qahramon Xo‘ja Nasriddinning hozirjavob nutqida tanqid va masxara ochiq ifodalanadi. Askiyada so‘zning tag ma‘nosida tanqid ham, kinoya ham, o‘xshatish ham bo‘y ko‘rsatadi. Askiyada kulgi qo‘zg‘ash uchun qo‘llanilgan so‘zning dastlabki ma‘nosi to‘g‘ri ma‘no anglatgan holda uning yashirin ma‘nosi insonning ong osti hislarini uyg‘otadi. Taniqli folklorshunos J.Eshonqul o‘zining folklor asarlarining ruhiy tahlil metodiga bag‘ishlangan bir tadqiqotida to‘g‘ri takidlaganidek, “ong osti hislari insonni hamisha poeziya bilan, tabiat bilan yaqinlashtirib turadi, unda ijodiy hissiyot tug‘diradi” [13]. Mana shu ijodiy hissiyot tinglovchilarning tasavvurida yashirin komik kartinani hosil qilganligi sababli kulgi hosil bo‘ladi. Askiyaning asl mohiyatini anglash uchun uning ijtimoiy, ruhiy, badiiy-estetik vazifalarini tushunishga harakat qilishimiz, buning uchun psixanalitik tahlil qila olish malakasiga ega bo‘lishimiz ham zarur. Latifalarda ham tinlovchi epik qahramonning zukkolik bilan tutgan tutimiga, qaytargan javobiga qoyilqolish bilan birga tinglovchining ong ostida o‘ziga xos falsafiy mushohada uyg‘onadi. Nasriddining latif javobidagi mantiqni, uning suhbatdoshiga bergan “mantiqiy zarbasi”ni anglaydi va pirovard natijada kulgi maydonga keladi.

V.Y.Propning tushuntirishicha, kulgi ong osti hislarining ko‘zga ko‘rinmas qobig‘ida yashiringan bo‘ladi. Favqulotda hosil bo‘lgan tushuncha –tasvir kulgining maydonga kelishiga sabab bo‘ladi [10]. Shuningdek, olim yumoristik asar ijrochilarining tashqi ko‘rinishlari yoki komik holat tasvirlayotgan makonning ko‘rinishi ham kulgili bo‘lishi borasida ham o‘z mulohazalarini bildiradi. Askiyada ham ijrochilarning tashqi qiyofasi, harakatlari (so‘zsiz askiyada), tasvirlanayotgan narsaning tag ma‘nodagi qiyofadoshining tasavvurga kelishi komik holatni hosil qiladi. Askiya funksional va semantik jihatdan jahon xalqlari folklorida mavjud satirik va yumoristik janrlar bilan mushtaraklik kasb etsa, ijro o‘rni va ijro uslubiga ko‘ra o‘ziga xoslikka egadir.

Demak, o‘zbek va rus komik folklor janrlarini o‘rganilishi tarixi XX asr boshlaridan paydo bo‘lgan. XX asrning boshlarida xalq ijodiyoti namunalarini to‘plash va ommalashtirishga bo‘lgan intilishlar komik folklor janrlarining poetik hosila sifatida o‘ziga xosliklarini filologik tadqiq etish muammosini kun tartibiga qo‘ydi. Natijada, Rossiyada XX asrning ikkinchi dekadasi asosiy tadqiqotlar e‘lon qilina boshlagan bo‘lsa, O‘zbekistonda 1930-yillarda komik folklor janrlarini to‘plashga e‘tibor berila boshlandi. O‘zbek folklorshunosligida komik folklor janrlariga bag‘ishlangan monografik tadqiqotlar 1961- yilda R.Muhammadiyevning nomzodlik dissertatsiyasidan boshlangan bo‘lsa, asrning 70-yillarida latifalar poetikasiga bag‘ishlangan F.Yo‘ldoshevaning tadqiqoti, XXI asr boshlaridan bunga qadar askiya, poetikasi, latifalar tipologiyasi lof folklor janri sifatida yangi avlod tadqiqotchilari tomonidan yangicha aspektida o‘rganilmoqda.

Xullas, komik folklor janrlarining ilmiy jamoatchilik tomonidan o‘rganilishi borasidagi kuzatishlarimiz natijasida quyidagi xulosaga keldik:

Jahon fanida semantik va funksional jihatdan askiya bilan mushtarak bo‘lgan janrlar ham asosan o‘tkan asrning ikkinchi yarmidan boshlab ilmiy jamoatchilikni qiziqtira boshladi. Rus va G‘arb olimlari kulgiga asoslangan folklor janrlarining ijtimoiy, psixologik va lingvistik jihatdan o‘rganish ishlarini amalga oshirdilar;

Komik folklor janrlari: satirik va yumoristik folklor janrlari pedagogik nuqtai nazardan na o‘zbek folklorida, na jahonning boshqa biror xalqi olimlari tomonidan o‘rganilgan emas, Xolbuki

askiya, latifa, lof va boshqa yumoristik janrlarning didaktik, sotsiologik xususiyatlarini ham ilmiy tadqiq etish maqsadga muvofiq keladi.

О‘zbek folklorida kulgiga asoslangan askiya, lof, latifa janridagi asarlar mantlarini psixoanalitik tahlil qilish masalasi ham folklorshunoslikda hozirga qadar amalga oshirilmagan. Garchi G‘arb va Yevropa folklorshunosligida komizm va komik janrlarga bo‘lgan struktural, psixoanalitik yondoshuvlar asosida allaqachon e‘tiborga molik tadqiqotlar yaratilgan.

О‘zbek folklorida loflarni mustaqil folklor janri sifatida tadqiq etgan D.U.Mixliyevaning qayd etishicha: “Lofdagi mubolag‘ali hozirjavoblik, raqib fikridan kelib chiqib o‘sha fikrni bo‘rttirish bilan bahslashayotgan tarafdin ustun kelish holatlari askiya, latifalar ijrosida juda qo‘l keladi. Bunda askiyachi ham, masxaraboz ham loflardan erkin foydalanib, vaziyatdan chiqib ketadi. Lof ham kulgi san‘ati janrlari bo‘lmish askiya, latifa kabi alohida mustaqil janrdir” [2]. Ko‘rinadiki, lofda ham kulgi qo‘zg‘ash muhim omillardan biri sifatida ahamiyatga ega. Lofda skrip akskiya va latifalardan farli o‘laroq o‘ta kuchli mubolag‘a asosida maydonga keladi. Ayni shu ikki suhbatdosh nutqidagi mubolag‘ador tasvir, voqelikni bo‘rttirib tasvirlash, tinglovchi tomonidan tasvirlangan voqeaga mutlaqo ishonch yo‘qligi bu janrdagi asarlarning ijrochisi faqatgina kulgi qo‘zg‘ash, tinglovchiga yaxshi kayfiyat bag‘ishlashni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘yganligidan dalolat beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Meredith G. An essay on comedy. – London, 1898. – P. 36.
2. Mexliyeva D.U. О‘zbek folklorida lof va uning badiiy-estetik xususiyatlari. Filol.fan bo‘yicha falsafa dokt. diss. – Toshkent. 2024. – B.18.
3. Ахиезер А.С. Россия: критика исторического опыта: В 3 т. Т.3. – М., 1991.
4. Бородай Ю.М. Эротика- смерть-табу: трагедия человеческого сознания. – М., 1996.
5. Вайль П., Генис А. 60-е: мир советского человека. – Москва, 2001; Гуревич А.Я. Проблемы средневековой народной культуры. – М., 1981.
6. Гусев С.С., Тульчинский Г.Л. Проблема понимания в философии. – Москва, 1985; Терц А. Путешествие на Черную речку. – М., 1999.
7. Дмитриев А.В. Социология юмора. – М., 1996; Выготский Л.С. Психология искусства. – СПб., 2000; Лук А.Н. Юмор, остроумие, творчество. – М., 1977; Симонов П.В., Ершов П.М. Темперамент, характер, личность. – М., 1984; Борее Ю.Б. Комическое. – Москва, 1970; Вулис А.З. Метаморфозы комического. – М., 1976; Лосев Л. Ф., Шестаков В.П. История эстетических категорий. – М., 1965; Рюмина М.Л. Тайна смеха, или Эстетика комического. – М., 1998; Рюмина М.Л. Эстетика смеха. Смех как виртуальная реальность. – Москва, 2003; Столович Л.Н. Философия. Эстетика. Смех. – СПб., Тарту, 1999; Карасев Л.В. Философия смеха. – М., 1996; Разуваев В.В. Политический смех в современной России. – Москва, 2002; Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры. – М., 2002.
8. Дўсматов ХХ. Аския матнининг лингвостилистикаси. Филол.фан бўй.фалсафа.докт. (PhD)дисс. Автореф. – Фарғона, 2018; Берков П.Н. История русской комедии XVIII в. – Л., 1977; Демин В.П. Многоцветие смеха: Комическое в мордовской литературе. – Саранск, 1998; Кунильский А.Е. Смех в мире Достоевского. – Петрозаводск, 1994; Московский А.П. Сатира и юмор в русской литературе. – Иркутск, 1993; Николаев Д.П. Сатира Гоголя. – М., 1984; Спиридонова Л. Бессмертие смеха. – М., 1999; Стенник Ю.В. Русская сатира XVIII века. – Л., 1985; Чернявский М.Н. Комедия Аристофана и античные теории смеха // Аристофан. – М., 1956. – С. 81-108; Аверинцев С.С. Поэтика ранневизантийской литературы. – М., 1977; Лихачев Д.С., Панченко А.М., Поньрко Н.В. Смех в Древней Руси. – Л., 1984; Смех: истоки и функции. – СПб., 2002; Федь Н.М. Искусство комедии. – М., 1978;

9. Дўсматов Х.Х. Аския матнининг лингвостилистикаси. Филол бўйича.фалсафа доктори (PhD).дисс. – Фарғона, 2018.
10. Имомов Б., Жўраев Қ., Ҳакимова Ҳ. Ўзбек драматургияси тарихи. – Тошкент, Ўқитувчи, 1995. – Б. 13.
11. Қодиров М. Масхарабоз ва қизиқчилар санъати. – Тошкент, Фан. 1971. – Б. 42-43.
12. Лук А. О памяти, эмоциях, чувствах; юморе, остроумии, творчестве; об уме и глупости; о любви. – Киев – М. – Франкфурт-на-Майне, 2017.
13. Мухаммадиев Р. *(тупловчи ва нашрга тайёрловчи)* Ўзбек халқ оғзаки ижоди. Аския. – Тошкент, Ғафур Ғулом номидаги адабиёт ва санъат нашриёти. 1970. – Б.9.
14. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха. – М., 1976. – С.174.
15. Рахмонов М. Ўзбек театри тарихи. – Тошкент, Фан, 1968. – 430 б.
16. Чурмаева Н.В. Почему остроумный? – Русская речь, 1969, №1, – С.86.
17. Эшонкул Ж. Миф ва бадиий тафаккур. – Тошкент, Фан. 2019. – Б. 139.
18. Aliqulova Hulkar. O‘zbek va qozoq yor-yorlarining qiyosiy tipologik tahlili. – Toshkent: Booknamy print, 2025. – 138 b.

